

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Кафедра загальної і соціальної психології та соціології

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації
проф. Гаврилюк С. В. *[Signature]*

Протокол № 1 від 19.09. 2018 р.

ПРОГРАМА

Навчальної дисципліни підготовки бакалавра

«Крос-культурна психологія»

галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 053 Психологія

Освітня програма «Психологія», «Практична психологія»

Луцьк
2017

Програма навчальної дисципліни «Крос-культурна психологія» підготовки бакалавра заочної форми навчання, галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 Психологія, освітня програма «Психологія», «Практична психологія».

Розробник: Кихтюк О. В., кандидат психологічних наук, доцент

Рецензент: Шкарлатюк К. І., кандидат психологічних наук, доцент

Програма навчальної дисципліни «Крос-культурна психологія» затверджена на засіданні кафедри

протокол № 1 від 28 серпня 2018 року

Завідувач кафедри: О. Лазорко Лазорко О. В.

Програма навчальної дисципліни «Крос-культурна психологія» схвалена науково-методичною комісією факультету

протокол № 1 від 5 вересня 2018 року

Голова науково-методичної

комісії факультету психології та соціології ІІІІ доц. Іванашко О. Є.

Програма навчальної дисципліни «Крос-культурна психологія» схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Кихтюк О. В. ©

Прізвище, ініціали., 2017 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Характеристика навчальної дисципліни подається згідно з навчальним планом спеціальності і представляється у вигляді таблиць (ДФН – денна форма навчання; ЗФН – заочна форма навчання).

Таблиця 1

ДФН

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	05 – Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 Психологія, освітня програма «Психологія», «Практична психологія».	Нормативна/Вибіркова
Кількість годин/кредитів _210_/_7_		Рік навчання _4_
		Семестр 8 ий _
		Лекції _20_ год.
		Практичні (семінарські) 18 год. Лабораторні 16 год. Індивідуальні _____ год.
ІНДЗ: -		Самостійна робота _148_ год.
		Консультації _8_ год.
	Форма контролю: залік	

ЗФН

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Заочна форма навчання	05 – Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 Психологія освітня програма «Психологія», «Практична психологія».	Нормативна/Вибіркова
Кількість годин/кредитів _210_/_7_		Рік навчання _5_
		Семестр 10 ий __
		Лекції _20_ год.
ІНДЗ: -		Практичні (семінарські) 16 год. Лабораторні 16 год. Індивідуальні _____ год.
	Самостійна робота _133_ год. Консультації – 25 год. Форма контролю: залік	

ЗФН м/с

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Заочна форма навчання	05 – Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 Психологія освітня програма «Психологія», «Практична психологія».	Нормативна/Вибіркова
Кількість годин/кредитів _150_/_5_		Рік навчання _3_
		Семестр 6 ий __
		Лекції _12_ год.
ІНДЗ: -		Практичні (семінарські) 10 год. Лабораторні 10 год. Індивідуальні _____ год.
	Самостійна робота _100_ год. Консультації – 18 год. Форма контролю: залік	

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ:

Предметом дисципліни є вивчення східних рис та розбіжностей психології індивідів, що належать до різних культурних та етнічних груп; психологічних механізмів формування етнічної та національної свідомості людини як носія культурних норм і цінностей.

Міждисциплінарні зв'язки: загальна психологія, психологія особистості, соціальна психологія, вікова психологія, основи психологічного консультування.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів:

1. Вступ в кроскультурну психологію
2. Культура як психологічний феномен
3. Психологія етнічності
4. Кроскультурні розбіжності пізнавальних та ментальних процесів. Мова як модель мислення
5. Психологія аккультурації
6. Психологія міжкультурної толерантності

Цілі, завдання, передумови вивчення навчальної дисципліни

Курс крос-культурної психології має велике значення у справі формування загального уявлення про особливості національного характеру різних етнічних груп, психологічні підходи до вирішення міжнаціональних конфліктів, а також дозволить сформувати на цій основі навички організації та проведення крос-культурних досліджень, аналізу й інтерпретації етнічних феноменів. Глибокі та ґрунтовні знання з крос-культурної психології дозволять самостійно вживати психологічних засобів вирішення етнічних конфліктів на побутовому на суспільному рівнях.

Мета навчальної дисципліни полягає в оволодінні здобувачами знаннями про психологічні особливості національної поведінки особистості та різних етнічних груп, необхідних для майбутньої практичної роботи в галузі психології та педагогіки

Завдання:

- формування уявлення про основні напрями і школи етнічної та крос-культурної психології;
- формування уявлення про соціально-психологічні фактори і джерела етнічної толерантності;
- надання можливості засвоїти методи роботи з жертвами етнічної та расової дискримінації.

Передумови для вивчення навчальної дисципліни: обізнаність із предметною галуззю та розуміння професійної діяльності; вміння досліджувати специфіку культурного, економічного, історичного, політичного розвитку етносів, аналізувати психологічні механізми етнічних процесів та етнопсихологічних особливостей різних народів.

Навчальна дисципліна формує **міждисциплінарні взаємозв'язки** з іншими навчальними дисциплінами: «Організаційна психологія», «Диференційна психологія» тощо.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

- Здатність реалізувати ефективні психолого-педагогічні стратегії існування людини у суспільстві в умовах сучасного глобалізованого соціокультурного середовища.
- Здатність усвідомлювати моделі світу, природу, причинно-наслідкові закономірності розвитку суспільства і зв'язки різних культур; набувати культурного досвіду для досягнення загальнолюдських цінностей; засвоювати і реалізовувати наукові та культурні досягнення світової цивілізації з поважним ставленням до різних культур, релігій, прав народів і людини та ідеї збереження миру та толерантного існування.
- Здатність реалізовувати у професійній діяльності настанови толерантності та гуманності, у контексті сучасної мультикультурності, на основі

загальнолюдських цінностей та критичного оцінювання соціально-політичних, економічних подій і явищ, культурних реалій сьогодення

Здатність працювати у професійній групі, дотримуючись етичних норм професійної діяльності.

Здатність планувати та управляти проектами, здійснювати прогнозування основних показників, що характеризують розвиток педагогічної системи.

Програмні результати навчання:

Організація і здійснення освітньої діяльності на основі цілісного і системного наукового світогляду з використанням знань в області філософії освіти.

Реалізація у власній професійній діяльності ефективних психолого-педагогічних стратегій існування людини у суспільстві в умовах сучасного глобалізованого соціокультурного середовища.

Обізнаність про культурну обумовленість когнітивних процесів особистості, про особливості взаємозв'язку культури та особистісного розвитку людини.

Усвідомлення моделі світу, природи, причинно-наслідкових закономірностей розвитку суспільства і зв'язків різних культур; засвоєння і реалізація у викладацькій діяльності набутого культурного досвіду, поважне ставлення до різних культур, релігій, прав народів і людини та до ідеї збереження миру і толерантного існування.

Уявлення про особливості розвитку конкретних народів і культур, специфіку формування національного характеру, національної самосвідомості, національних спільнот.

Професійна діяльність, основана на принципах толерантності та гуманності, у контексті сучасної мультикультурності, на основі загальнолюдських цінностей та критичного оцінювання соціально-політичних, економічних подій і явищ.

- Розуміння національної та соціокультурної специфіки мовленнєвої поведінки носіїв різних мов та здійснення ефективних комунікативних контактів.

Навчальний матеріал курсу «Крос-культурна психологія» організовано за спіральним принципом, що поєднує послідовність і циклічність вивчення. Здобувачі не випускають з поля зору вихідну проблему й водночас поступово розширюють і поглиблюють коло пов'язаних із нею знань.

Змістовий модуль 1.

Крос-культурна психологія як галузь психологічної науки

Тема 1. Цілі та завдання крос-культурної психології

Психологічна антропологія, етнічна і кросс-культурна психологія. Історія розвитку етнопсихології. Основні школи і підходи. Роль етнічності у сучасному світі. Завдання крос-культурної психології. Абсолютизм, релятивізм, універсалізм. Поняття про етнос. Етнічна ідентичність. Етнічні стереотипи, їх функції. Етноцентризм та засоби його зменшення. Поняття про культуру. Фактори формування культури.

Тема 2. Психологічне вимірювання культур

«Історичний партикуляризм» (Ф. Боас). Поняття «культурного синдрому» (Г. Триандис). Види культурних синдромів: «простота-складність», «індивідуалізм-колективізм», «відкритість-закритість». Психологічні вимірювання культур (Хофстед): «збігання від невизначеності», «дистанція влади», «маскулінність – фемінність». Міжкультурна взаємодія.

Тема 3. Пізнавальні процеси і культура

Сприймання і культура. Зорові ілюзії Сприймання і культура. Зорові ілюзії (експерименти М. Сегалла). Перцептивний стиль (Х. Уіткін, Д. Беррі). Інтелект у різних культурах. Проблеми і парадокси інтелектуального тестування. Когнітивна єдність людства. Культура і категоризація. Пам'ять і культура. Культура і вирішення завдань (О.Р. Лурія, М. Коул).

Змістовий модуль 2. Психологія міжкультурної комунікації

Тема 4. Особистість і культура.

Концепції «базової» та «модальної» особистості. Поняття про «національний характер» (Р. Бенедикт, Е.Фромм, Е. Еріксон, Д. Горер, К. Клакхон, К. Касьянова). Особистість у міжкультурному спілкуванні. Самосвідомість особистості, стиль спілкування. Самоконцепції як культурний феномен. Соціальна та особиста ідентичність. Поняття про «підтримку обличчя» у міжкультурному спілкуванні. Культура і спілкування. Комунікативна компетентність і засоби її покращення у міжкультурному спілкуванні. Міжгрупове (міжетнічне) спілкування. Теорії міжгрупової взаємодії. Поняття про міжетнічну напруженість. Інгруповий фаворитизм.

Тема 5. Психологія етнічних міграцій та акумуляція.

Поняття про етнічні міграції. Гіпотеза «культурного шоку». Поняття про культурну дистанцію. Модель культурного наслідання. Стрес акумуляції, стратегії акумуляції (Д. Беррі).

Тема 6. Психологія міжкультурної толерантності

Психологічна адаптація до іншого географічного середовища. Наслідки міжкультурних контактів (геноцид, сегрегація, асиміляція, інтеграція). Мультикультуралізм. Етнічна ідентичність та толерантність. «Культурний асимілятор». Регулятивна сторона міжкультурної комунікації. Особливості асертивної взаємодії.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Структура навчальної дисципліни представляється у вигляді таблиці 3 та 4.

Таблиця 3

ДФН

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Лабор.	Сем. зан.	Конс. ./Са м роб
Змістовий модуль 1. Крос-культурна психологія як галузь психологічної науки					
<i>Тема 1. Цілі та завдання крос-культурної психології</i>		2	2	2	1/10
<i>Тема 2. Психологічне вимірювання культур</i>		2	6	2	1/10
<i>Тема 3. Пізнавальні процеси і культура</i>		2	6	2	1/10
Разом за модулем 1	30	6	14	6	3/30
Змістовий модуль 2. Психологія міжкультурної комунікації					
<i>Тема 4. Особистість і культура.</i>		2		2	1/10
<i>Тема 5. Психологія етнічних міграцій та акумуляція.</i>		2	2	2	1/5
<i>Тема 6. Психологія міжкультурної толерантності</i>		2	2	2	1/5
Разом за модулем 2		10	8	10	4/28

Всього годин:	67	16	22	16	58
----------------------	----	----	----	----	----

Таблиця 4

ЗФН

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Лабор.	Сем. зан.	Конс. /Сам роб
Змістовий модуль 1. Крос-культурна психологія як галузь психологічної науки					
<i>Тема 1. Цілі та завдання крос-культурної психології</i>		2	2	2	1/10
<i>Тема 2. Психологічне вимірювання культур</i>		2	6	2	1/10
<i>Тема 3. Пізнавальні процеси і культура</i>		2	6	2	1/10
Разом за модулем 1	30	6	14	6	3/30
Змістовий модуль 2. Психологія міжкультурної комунікації					
<i>Тема 4. Особистість і культура.</i>		2		2	1/10
<i>Тема 5. Психологія етнічних міграцій та аккультурація.</i>		2	2	2	1/5
<i>Тема 6. Психологія міжкультурної толерантності</i>		2	2	2	1/5
Разом за модулем 2		10	8	10	4/28
Всього годин:	67	16	22	16	58

Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Проекти «Психологічні особливості масових рухів. Деструктивні та конструктивні сторони», «Соціалізація особистості. Я – концепція».

6.4. Форми та методи навчання

Для визначення рівня засвоєння слухачами навчального матеріалу використовуються такі **форми навчання**:

- 1) лекційні заняття, на яких подається огляд основних напрямів досліджень у крос-культурній психології;
- 2) семінарські заняття, що передбачають встановлення механізмів формування і функціонування національно-психологічних феноменів;
- 3) лабораторні заняття, що передбачають розробку стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях, шляхів розв'язання міжнаціональних конфліктів;
- 4) консультації, які проводяться з метою допомоги здобувачам у виконанні творчих робіт, роз'яснення окремих розділів теоретичного матеріалу.

Методи навчання. Компаративний, фундаментальний, комбінований, пояснювально-ілюстративний, проблемного викладу навчального матеріалу, репродуктивний, інтертекстуальний, культурно-історичний, описовий, герменевтичний методи навчання.

Вивчення навчальної дисципліни «Крос-культурна психологія» потребує: виконання завдань згідно з навчальним планом; підготовки до семінарських та лабораторних занять; роботи з інформаційними джерелами; опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури.

Підготовка та участь у семінарських та лабораторних заняттях передбачає: ознайомлення з програмою навчальної дисципліни, питаннями, які виносяться на заняття з відповідної теми; вивчення теоретичного матеріалу, конспекту лекцій, а також позицій, викладених у підручниках, монографічній та іншій науковій літературі.

Результатом підготовки до заняття повинно бути змістовне володіння здобувачем вищої освіти матеріалом теми, якій присвячено відповідне заняття, а саме: підтвердження теоретичного матеріалу прикладами, знання основних дефініцій сучасної психології, вміння аргументовано викласти

певний матеріал, підготувати презентацію власних навчальних пошуків, коментувати відповіді інших здобувачів, доповнювати їх, знаходити помилки (неточності, недоліки) та надавати правильну відповідь.

Відповідь здобувача повинна демонструвати ознаки самостійності виконання поставлених завдань, відсутність ознак повторюваності та плагіату.

Присутність здобувачів вищої освіти на лекційних, семінарських та лабораторних заняттях є обов'язковою. Пропущені з поважних причин заняття мають бути відпрацьовані.

Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися навчальної етики, поважно ставитися до учасників процесу навчання, бути зваженим, уважним та дотримуватися дисципліни й часових (строкових) параметрів навчального процесу.

Контрольні заходи результатів навчання

Загальна оцінка з навчальної дисципліни складається із суми балів за контрольні точки та контрольні роботи змістовного модулю, набраних упродовж навчального семестру (60%), та результатів складання іспиту (40%).

Питання до заліку

1. Місце кросс-культурної психології серед етнологічних та психологічних наук.
2. Предмет кросс-культурної психології.
3. Історія становлення кросс-культурної психології.
4. Сучасний стан кросс-культурної психології.
5. Сучасний стан кросс-культурної психології в Україні.
6. Псіхосоціокультурна проблема.
7. Поняття культури. Культура як регулятивна система.
8. Еволюційні корені культури.
9. Культурна єдність людства і міжкультурні відмінності.
10. Культурне розмаїття у сучасному світі та його причини.

11. Свідомість і культура.
12. Проблема культурного несвідомого.
13. Етнос і нація.
14. Етнічна самосвідомість як різновид групового свідомості.
15. Етнічна самосвідомість та її рівні.
16. Взаємодія особистості і культури.
17. Проблема соціальної та культурної ідентичності особистості.
18. Становлення й зміна етнічної ідентичності особистості. Культурне несвідоме та його сутність.
19. «Я» і група у різних культурах.
20. Проблема інтелекту у різних культурах.
21. Мова і соціальна категоризація у різних культурах.
22. Базові емоції та їх кросс-культурна універсальність.
23. Специфіка вираження емоцій у різних культурах.
24. Культурні особливості розпізнавання емоцій.
25. Культура 25. Культура і проблема суб'єктивного благополуччя.
26. Культура і психопатологія.
27. Ціннісні відмінності у сучасному світі.
28. Проблема установки у кросс-культурній психології.
29. Стереотипи та забобони у кросс-культурному сприйнятті.
30. Каузальна атрибуція у різних культурах.
31. Соціальні та ціннісні уявлення у різних культурах.
32. Кросс-культурні відмінності в уявленнях про справедливість.
33. Індивідуалізм і колективізм.
34. Форми організації взаємодії з дітьми у різн Когнітивний розвиток дитини у різних культурах.

9. Критерії й засоби оцінювання рівня знань і умінь здобувачів із навчальної дисципліни

100 балів (оцінка «відмінно») ставиться, якщо здобувач виявляє такі знання

та вміння: дає ґрунтовну відповідь на питання; комплексно розв'язує поставлене завдання, правильно застосовуючи отримані знання з навчальної дисципліни; повністю розкриває зміст матеріалу відповідно до поставленого питання чи проблеми, вправно оперуючи поняттями й термінами; відповідь будує послідовно і правильно; вільно володіє спеціальною термінологією з дисципліни.

95 балів (оцінка «відмінно») ставиться, якщо здобувач виявляє такі знання та вміння: дає ґрунтовну відповідь на питання; комплексно розв'язує поставлене завдання, правильно застосовуючи отримані знання з дисципліни; - повністю розкриває зміст матеріалу відповідно до поставленого питання чи проблеми, вправно оперуючи поняттями й термінами; відповідь будує послідовно і правильно; вільно володіє спеціальною термінологією теорії особистості. Допускається 1-2 неточності у викладі матеріалу, які не призводять до помилкових висновків.

90 балів (оцінка «відмінно») ставиться, якщо здобувач виявляє такі знання та вміння: дає ґрунтовну відповідь на питання; комплексно розв'язує поставлене завдання, правильно застосовуючи отримані знання з навчальної дисципліни; повністю розкриває зміст матеріалу відповідно до поставленого питання чи проблеми, вправно оперуючи поняттями й термінами; відповідь будує послідовно і правильно; вільно володіє спеціальною термінологією навчального предмету. Допускається 2-3 неточності у викладі матеріалу, які не призводять до помилкових висновків.

85 балів (оцінка «добре») ставиться, якщо здобувач виявляє такі знання та вміння: комплексно розв'язує поставлені питання; правильно розкриває основний зміст матеріалу відповідно до поставленої проблеми; точно використовує спеціальну термінологію; володіє спеціальною термінологією з дисципліни. У відповіді можливі 1-2 неточності у використанні спеціальної термінології, несуттєві помилки у викладі матеріалу, що докорінно не змінює зміст.

80 балів (оцінка «добре») ставиться, якщо здобувач виявляє такі знання та вміння: комплексно розв'язує поставлені питання; правильно розкриває основний зміст матеріалу відповідно до поставленої проблеми; точно використовує спеціальну термінологію; відповідає без грубих помилок. У відповіді можливі 2-3 неточності у використанні спеціальної термінології, несуттєві помилки у викладі матеріалу, що докорінно не змінює зміст.

75 балів (оцінка «добре») ставиться, якщо здобувач виявляє такі знання та вміння: - повно розв'язує поставлені питання; - правильно розкриває основний зміст матеріалу відповідно до поставленої проблеми; - використовує спеціальну термінологію; - відповідає без грубих помилок. У відповіді можливі 3-4 неточності у використанні спеціальної термінології, несуттєві помилки у викладі матеріалу, що докорінно не змінює зміст.

70 балів (оцінка «задовільно») ставиться, якщо: - зміст питань викладено частково, не завжди послідовно; - відповідь неповна, але зміст залишається; - у відповіді можливі 1-2 неточності у використанні спеціальної термінології, помилки у викладі матеріалу, що докорінно змінює зміст.

65 балів (оцінка «задовільно») ставиться, якщо: зміст питань викладено частково, непослідовно; відповідь неповна, що впливає на зміст викладу; - у відповіді можливі 2-3 неточності у використанні спеціальної термінології, помилки у викладі матеріалу, що докорінно змінює зміст.

60 балів (оцінка «задовільно») ставиться, якщо: зміст питань викладено частково; відповідь неповна, що впливає на зміст викладу; у відповіді наявні неточності у використанні спеціальної термінології, грубі помилки у викладі матеріалу, що докорінно змінює зміст.

55 балів (оцінка «незадовільно») ставиться тоді, якщо: зміст не розкрито; здобувач не відповідає на поставлені запитання; у відповіді наявні грубі помилки у використанні спеціальної термінології, суттєві помилки у викладі матеріалу, що докорінно змінює зміст.

35 балів (оцінка «незадовільно») ставиться тоді, якщо: основний зміст не розкрито; відсутнє володіння спеціальною термінологією; здобувач не відповідає на поставлені запитання.

0 балів (оцінка «незадовільно») ставиться тоді, якщо: здобувач відмовляється відповідати на питання.

Рекомендована література

Основна література

1. Берри Д. Кросс-культурная психология. Харьков, Гуманитарный центр, 2007, 558 с.
2. Мацумото Д. Психология и культура. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 314 с.
3. Нестелеев М. На межі .Суїцидальний дискурс українського модернізму. Київ, Академвидав, 2013, 275 с.
4. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія професійної комунікації. Чернівці, XXI, 2010, 317 с.
- Почебут Л. Г. Кросс-культурная и этническая психология. Санкт-Петербург: Питер, 2012. 334 с.
6. Роберт А., Бєрок Буш, Джозеф П. Фолджер. Что может медиация. Трансформативный подход к конфликту. Киев :Издатель Захаренко В.А., 2007. 264 с.
7. Слухай Н. Когнітологія та концептологія в лінгвістичному висвітленні. Київ, Київський університет, 2011, 294 с.
8. Столяренко О.Б. Психологія особистості. Київ, «Центр учбової літератури», 2017, 575 с.
9. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология. Москва: Аспект Пресс, 2008. 367 с.
10. Триандис Г. К. Культура и социальное поведение. Москва: Форум, 2007 347 с.
11. Чернякова О.В., Грицук О.В., Мельник В.В. Крос-культурна психологія : навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни для здобувачів

вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю
053 Психологія. Слов'янськ : ДДПУ, 2018. 185 с.

Додаткова література

1. Андреева Г. М. Социальная психология. Москва: Аспект Прес, 1999. 320 с.
2. Васківська С. В. Основи психологічного консультування. Київ: 2004. 200 с.
3. Зелінська Т.М. Психологія особистісної амбівалентності в юнацькому віці. Суми, «Університетська книга», 2017, 479 с.
4. Іллін Є.П. Мотивація і мотиви. Тернопіль, Богдан, 2013 511с.
5. Лебедева Н. М., Стефаненко Т. Г., Лунева О. В. Межкультурный диалог: Тренинг этнокультурной компетентности. Москва: РУДН, 2003. 268 с.
6. Еникеев М. И. Общая, социальная, юридическая психология. Москва: Издательство ПРИОР, 2002. 400 с.
7. Кихтюк О. В. Проблема міжетнічної толерантності як риси особистості / О. В. Кихтюк // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. Т. XI., частина 1. – К., 2009. – С. 204 – 212.
8. Кихтюк О. В. Експериментальна програма з формування етнічної толерантності у студентської молоді / О. В. Кихтюк // Соціальна психологія. – К. : Вид-во Українського центру політичного менеджменту. – 2010. – № 1. – С. 152 – 161.
9. Кіссе А. Майбутнє етнічних конфліктів / А. Кіссе // Наукові записки. К. : – ІПі ЕНД, 2006. – Вип. 30, Кн. 1. – С. 196 – 205.
10. Перов А. В. Дискуссия и принятие решений в группе: технология модерации. Санкт-Петербург: Питер, 2008. 80 с.
11. Подшивалкіна В. І., Лукашевич М. П., Суїменко Є. І., Каменська Т. Г.
12. Макро- і мікро соціальна інженерія: соціоінженерний практикум. Одеса: Астропринт, 2001. 234 с.

Інформаційні ресурси

1. <https://journals.sagepub.com/home/jcc> - науковий журнал «Journal of Cross-Cultural Psychology» видавництва “SAGE journals”
2. <http://trppjournal.com.ua/> «Теоретичні і прикладні проблеми психології»
3. <http://appspsychology.org.ua/index.php/ua/arkhiv-vydannia> «Актуальні проблеми

психології»

4. <http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/>«Теорія і практика сучасної психології»
5. <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/psychology/>«Психологія»
6. <http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/ls>«Мова і суспільство»
7. <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/6510cf744fb8c9ca548253f02492632c.pdf> «Innovative technologies in the formation and development of human capital» (Польща)